

Η τεχνολογία στην εκπαίδευση

Μιχάλης Παπαδόπουλος*

Περίληψη

Οι νέες τεχνολογίες είναι ένα συγκλονιστικά αποτελεσματικό εργαλείο που διευρύνει, συμπληρωματικά, τις δυνατότητες του εκπαιδευτικού συστήματος. Ο ειδικά επιμορφωμένος δάσκαλος, διαδραματίζοντας πρωτεύοντα ρόλο, τις εντάσσει ομαλά στο μέχρι τώρα τρίπτυχο, Δάσκαλος-Μαθητής-Γνωστικό Αντικείμενο. Οι νέες τεχνολογίες δεν μπορούν, με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, να υποκαταστήσουν τις κλασικές μορφές διδασκαλίας και τον «φωτισμένο» δάσκαλο. Η αναντικατάστατη ανθρωπιστική παιδεία δεν περιορίζει τις δυνατότητες για εξειδίκευση, αλλά, αντίθετα, ενισχύει την ικανότητα ευέλικτης προσαρμογής στις προκλήσεις της εποχής μας.

«Το δολάριο δεν είναι πια το μόνο στοιχείο που διαχωρίζει τους έχοντες από τους μη έχοντες», υποστηρίζει ο αγγλοϊνδός συγγραφέας Shashi Thanson¹, επισημαίνοντας ότι «στην εποχή της επανάστασης της πληροφορίας, υπάρχουν πολλές ελευθερίες, κάποια αδελφосύνη και καθόλου ισότητα» και συνεχίζοντας διαπιστώνει: «Δεκάδες χώρες παλινδρομούν, δεν προοδεύουν σε όρους ανθρώπινης ανάπτυξης. Μια κρίσιμη αιτία είναι ότι διευρύνεται το χάσμα της γνώσης που αναφέρεται στην πληροφόρηση, στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην τεχνολογία. Η νέα γραμμή της φτώχειας χαράσσεται από το πληκτρολόγιο του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Μπορεί να πει κανείς ποιος είναι πλούσιος και ποιος φτωχός από τη σύνδεσή του με το Ίντερνετ».

* Ο Μιχάλης Παπαδόπουλος είναι Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου και Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Στις γνωστές τρεις αλληλοεξαρτώμενες καθοριστικές παραμέτρους της Παιδείας-Εκπαίδευσης, Δάσκαλος, Μαθητής, Γνωστικό αντικείμενο, εντάχθηκε τα τελευταία χρόνια και μια τέταρτη. Οι νέες τεχνολογίες. Το πρόβλημα εδώ είναι ότι «το παλιό τριαδικό σύστημα είχε μια ομοιομορφία, αφού δάσκαλος και μαθητής σκέπτονται με έννοιες και τα γνωστικά αντικείμενα που δημιουργήθηκαν από τους ανθρώπους εντάσσονται και συστηματοποιούνται μέσα από εννοιολογικές κατηγορίες. Ωστόσο, το καινούριο αντικείμενο που λέγεται «νέες τεχνολογίες» δουλεύει σε μια γλώσσα που την καταλαβαίνει πιο πολύ η μηχανή παρά σε μια γλώσσα φυσική, όπως αυτή που χρησιμοποιούμε καθημερινά μεταξύ μας, διαμορφωμένη από τις ιδέες μέσα στο μυαλό μας. Άρα, δημιουργείται ένα πρόβλημα ασυμβατότητας και ασυμμετρίας, όπου το παλιό τριαδικό σύστημα θα πρέπει να ενσωματώσει το καινούριο τέταρτο στοιχείο, αν και διαφορετικής φύσεως. Οι παλαιές σχέσεις θα αλλάξουν και τα παλιά μέλη του συστήματος Δάσκαλος-Μαθητής-Γνωστικό αντικείμενο θα υποστούν μετατροπές και μετασχηματισμούς. Όπως και οι νέες τεχνολογίες, μπαίνοντας στο σχήμα θα υποστούν μετασχηματισμούς. Ήδη όλα αυτά εντάσσονται σε ένα δίκτυο»².

Οι νέες τεχνολογίες προκαλούν μπροστά στα μάτια μας μια πραγματική επανάσταση, η οποία επηρεάζει τόσο τις δραστηριότητες που διασυνδέονται με την παραγωγή και την εργασία όσο και αυτές που σχετίζονται με την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Επομένως, έχουν διαστάσεις όχι μόνο καθαρά τεχνολογικές αλλά και οικονομο-πολιτικές.

Ο Στανισλάβ Ντεουέν, μαθηματικός με σπουδές στις Νευροεπιστήμες και στη Γνωστική Ψυχολογία, αναρωτιέται αν αξίζει να συνεχίσουν να χάνουν εκατοντάδες ώρες οι μικροί μαθητές για να μάθουν την προπαίδεια ή να απασχολούνται με άλλα εξίσου τυραννικά για τον εγκέφαλο σπουδάγματα. Αναρωτιέται γιατί να μην τους εκπαιδεύουμε στη χρήση των υπολογιστικών μηχανημάτων. Η Μπάρμπαρα Κόχαν, καθηγήτρια στο Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Βερολίνου, προτείνει: «Δώστε ειδικά διαμορφωμένους κομπιούτερς στα νήπια και αφήστε τα να γράφουν εκεί ό,τι θέλουν».

Αρχικά υπήρξαν υπέρμετρος ενθουσιασμός και υπερβολικές απόψεις, όπως αυτές που προαναφέρθηκαν, για τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση.

«Η άποψή μας, όταν ξεκινήσαμε, ήταν κάπως εξτρεμιστική» λέει ο Νικόλας Αποστολόπουλος³. «Πιστεύαμε τότε πως η τεχνολογία μπορεί να υποκαταστήσει τον άνθρωπο. Λέγαμε μάλιστα πως

αυτό θα συμβεί το αργότερο το 2000. Το 2000 έφτασε, πέρασε, όμως ακόμη η ψηφιακή τεχνολογία όχι μόνο δεν αντικατέστησε τους δασκάλους, αλλά ούτε καν βρήκε μια σταθερή θέση στα σχολεία και τα Πανεπιστήμια της Ευρώπης ή τον πλανήτη ολόκληρο. Τώρα ξέρουμε πως χρειάζεται υπομονή, χρόνος και προσπάθεια απ' όλους-τόσο από τους καθηγητές και τους μαθητές όσο και από εμάς τους ίδιους που σχεδιάζουμε ψηφιακά εκπαιδευτικά προγράμματα».

Ξεχνούν όμως –όσοι προαναφέρθηκαν– ότι στην ηλικία που τα παιδιά πάνε σχολείο, αναπτύσσουν μια πολύτιμη ενεργητική φαντασία. Με τη συνεχή οπτικοποίηση μέσα από την τηλεόραση αλλά και μέσα από την οθόνη του υπολογιστή αμβλύνεται η έκταση της ενεργητικής φαντασίας και χάνει τη δύναμη που περικλείει. Διότι ουσιαστικά ενεργητική φαίνεται να είναι η δύναμη του ανθρώπου να δημιουργεί και να προβάλλει εικόνες. Όταν, όμως, τις βλέπει έτοιμες στην οθόνη, η δύναμη της δικής του φαντασίας μπορεί να εξασθενήσει, ακόμη και να καταστεί ανενεργή.

Όλοι οι παραπάνω νομίζουν ότι ο κομπιουτερικός αλφαριθμητικός είναι το κύμα του μέλλοντος, φαίνεται όμως να ξεχνούν, γράφει ο Θίοντορ Ρόσλακ στο βιβλίο του *The Cult of Information*, ότι «ο νους σκέφτεται με ιδέες και όχι με πληροφορίες. Η πληροφορία το πολύ να πλουτίσει ή να στολίζει μια ιδέα».

Η πραγματικότητα αποδεικνύει ότι οι νέες τεχνολογίες, εργαλείο και στυλοβάτης της παγκοσμιοποίησης, είναι αναπόσπαστα δεμένο πλέον με την καθημερινή μας ζωή και με την εκπαίδευση. Επομένως, τα εκπαιδευτικά συστήματα επιβάλλεται να προσφέρουν στους νέους τις δυνατότητες που χρειάζονται για να γίνουν κύριοι της τεράστιας εξάπλωσης των πληροφοριών και ταυτόχρονα την ικανότητα να τις αξιοποιήσουν με την κριτική ικανότητα που είναι αναγκαία για να μπορούν να τις ταξινομήσουν και να τις ιεραρχήσουν.

Οι νέες τεχνολογίες δίνουν τη δυνατότητα κατανόησης του σύγχρονου κόσμου, γιατί δημιουργούν όχι μόνο νέες μορφές κοινωνικοποίησης, αλλά και νέους ορισμούς της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας. Η εξάπλωση των τεχνολογιών και των δικτύων οδηγεί στην ενθάρρυνση της επικοινωνίας με τους άλλους ανθρώπους, συχνά σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά ταυτόχρονα οδηγεί και στην ενδυνάμωση των τάσεων αναδίπλωσης και κοινωνικής απομόνωσης. Τα χάσματα που δημιουργήθηκαν, και τα οποία ίσως αυξηθούν, είναι πολύ μεγάλα ανάμεσα στις ανεπτυγμένες χώρες και στις αναπτυσσόμενες, καθώς και στο εσωτερικό μιας χώρας

ανάμεσα σε εκείνους που κατέχουν τα νέα «εργαλεία» και σε εκείνους που δεν έχουν καμιά τέτοια δυνατότητα⁴.

Η επιχειρούμενη και στη χώρα μας εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, με στόχο την αναγόρευση του τεχνολογικού και επιστημονικού επαγγελματισμού σε βασικό στόχο του εκπαιδευτικού συστήματος, εγκυμονεί, μακροπρόθεσμα, τον κίνδυνο –αν βέβαια δε ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα– αποκλεισμού όλο και περισσότερο των ανθρωπιστικών μαθημάτων από τη Μέση Εκπαίδευση. Η μείωση των διδακτικών ωρών στα ανθρωπιστικά μαθήματα του διδακτικού προγράμματος του Ενιαίου Λυκείου, παραδείγματος χάρη, αποδυναμώνει πνευματικά το εκπαιδευτικό μας σύστημα⁵.

Ωστόσο, η συνθετότητα και πολυπλοκότητα των κοινωνιών μας καθιστούν απαραίτητη την αναβίωση της έννοιας της παιδείας με την κλασική σημασία του όρου. Η ανθρωπιστική παιδεία, όπως αυτή αναδείχθηκε μέσα από το έργο των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων και παιδαγωγών, στο πνεύμα της οποίας γαλουχήθηκε ολόκληρος ο δυτικός κόσμος, θα πρέπει να αποτελέσει τη βάση πάνω στην οποία οφείλουμε να στηρίξουμε το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Ήδη 14.000 μαθητές στη Γερμανία μαθαίνουν αρχαία ελληνικά μελετώντας τα από το πρωτότυπο. Η ύπαρξη ανθρωπιστικής παιδείας όχι μόνο δεν περιορίζει τις δυνατότητες των ανθρώπων για εξειδίκευση, όπως διατείνονται οι παντός είδους τεχνοκράτες, αλλά, αντίθετα, ενισχύει την ικανότητα ευέλικτης προσαρμογής στις προκλήσεις της εποχής μας. Η ευρύτητα γνώσεων αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία μπορεί να δομηθεί τόσο η ευελιξία όσο και η δυνατότητα συνεχούς ανανέωσης και επικαιροποίησης της γνώσης. Η γνώση οφείλει να διατηρήσει ένα σεβαστό κομμάτι αυτονομίας, για να μπορεί έτσι να αναστοχάζεται γύρω από τον εαυτό της.

Συμπερασματικά, οι νέες τεχνολογίες είναι ένα συγκλονιστικά αποτελεσματικό εργαλείο που διευρύνει, συμπληρωματικά, τις δυνατότητες του εκπαιδευτικού συστήματος. Ο ειδικά επιμορφωμένος δάσκαλος, διαδραματίζοντας πρωτεύοντα ρόλο, θα τις εντάξει ομαλά μέσα στο μέχρι τώρα τρίπτυχο, Δάσκαλος, Μαθητής, Γνωστικό Αντικείμενο. Οι νέες τεχνολογίες δεν μπορούν, με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, να υποκαταστήσουν τις κλασικές μορφές διδασκαλίας και το «φωτισμένο» δάσκαλο. Η επιχειρούμενη στη χώρα μας εκπαιδευτική μεταρρύθμιση πρέπει να στηριχθεί στην ανθρωπιστική παιδεία, αν στόχος της μεταρρύθμισης είναι η νέα γενιά να καταστεί σύγχρονη, με γενικές και ειδικές γνώσεις και να αποτελείται από ενεργούς πολίτες με αρχές, ικανούς να επιβιώσουν στις δύσκολες εποχές που έρχονται.

Σημειώσεις

1. Εφημερίδα *International Herald Tribune*, αναδημοσίευση *Καθημερινή*, 6 Ιουλίου 2002.
2. Α. Γαλδαδά, *Οικονομικός*, 27 Μαΐου 2004.
3. Ν. Αποστολόπουλου, συνέντευξη στην εφημερίδα *Τα Νέα*, 27 Μαΐου 2004.
4. Βλέπε *Unesco: Εκπαίδευση*, Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα, 1998.
5. Βλέπε Ζ. Παπαδημητρίου, «Παγκοσμιοποίηση, Τεχνολογική εξέλιξη και εκπαιδευτικό σύστημα», από την έκδοση *Μύθοι και Πραγματικότητα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, εκδόσεις Πατάκης.

